

MARTA DU VALL:

***Gender w społeczeństwie polskim*, redakcja naukowa K. Slany, J. Struzik, K. Wojnicka, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2011, s. 382**

Recenzowana publikacja jest swego rodzaju przewodnikiem po tematach podejmowanych przez badaczy w dziedzinie szeroko pojętych *gender studies*. Sprawia to, iż książka jest nieocenionym źródłem wiedzy zarówno dla tych czytelników/czytelniczek, których zainteresowanie *gender* dopiero kiełkuje, jak i dla specjalistów/specjalistek, którym ułatwi usystematyzowanie i rozpoznanie obszarów badań nad społeczno-kulturową tożsamością płci. Warto jednak wskazać, że recenzowana pozycja powinna stać się obowiązkowym podręcznikiem dla każdego, kto zajmuje się opisywaniem, badaniem współczesnej rzeczywistości społecznej. Dziś, aby wiarygodnie oddać strukturalno-funkcjonalny porządek społeczny nie można pomijać perspektywy genderowej. Jak możemy przeczytać w artykule wprowadzającym redaktorek publikacji:

„*Gender studies*, a także inne studia wpisujące się w założenia tzw. nowej humanistyki (...), mają szczególne znaczenie we współczesnym świecie nauki co najmniej z dwóch powodów. W wymiarze etycznym ukazują istniejące nierówności społeczne, zaś w wymiarze politycznym przyczyniają się do projektowania zmian społecznych znoszących owe nierówności, stereotypizację i hierarchizację kobiet i mężczyzn”¹.

Książka podzielona jest na trzy zasadnicze części, które pozwalają czytelnikowi/ czytelniczce na łatwą orientację i wybór interesujących go/ją treści. W części zatytułowanej *Gender w teorii i empirii* autorzy i autorki (B. Szacka, A. Titkow, B. Kowalska, J. Kochanowski, B. Worek) dokonują przeglądu dotychczasowych osiągnięć w dziedzinie studiów genderowych. Znajdujemy tutaj, między innymi, teoretyczne rozpoznanie kategorii płci kulturowej oraz ukazanie jej możliwości badawczych. Druga część o szeroko ujętym tytule *Gender, polityka, społeczeństwo* koncentruje się głównie na badaniach ujawniających nierówności płci kształtujące się wokół dualnego podziału na sferę publiczną i prywatną. Znajdujemy tutaj rozważania dotyczące prawa (E. Zielińska), polityki i ruchów społecznych (M. Fuszara, K. Wojnicka), państwa i społeczeństwa (K. Ornacka, J. Mańka, W. Warzywoda-Kruszyńska, P. Bunio-Mroczek) i rodziny (R. Siemińska, K. Slany). Na koniec autorzy i autorki pozostawili rozważania ujęte w blok zatytułowany *Gender, rynek pracy i nierówności społeczne*. Ta

¹ *Gender w społeczeństwie polskim*, red. K. Slany, J. Struzik, K. Wojnicka, Kraków 2011, s. 8.

część prezentuje rozważania teoretyczne poparte jakościowymi i ilościowymi badaniami struktur i mechanizmów społecznych. Odnajdziemy tutaj obraz nierówności społecznych ujętych w kilkunastoletniej perspektywie (H. Domański), rozważania dotyczące rynku pracy w Polsce (N. Sarata, B. Gąciarz), informacje dotyczące struktury własności gospodarstw wiejskich w naszym kraju (K. Gorlach, Z. Drag), poznamy zakres wpływu ekonomicznej restrukturyzacji na doświadczenia kobiet zatrudnionych w przemyśle górniczym (K. Wódz, J. Klimczak-Ziółek) oraz dowiemy się, w jak dużym stopniu płeć różnicuje sytuację materialną oraz doświadczenie skutków biedy i wykluczenia społecznego (J. Grotowska-Leder, I. Kudlińska).

Spośród wymienionych tekstów wart wyróżnienia jest artykuł autorstwa Wielisławy Warzywody-Kruszyńskiej i Pauliny Bunio-Mroczek, który porusza rzadko analizowany temat wzajemnych relacji *gender* i *welfare state*. Zanim feministyczne podejście wkroczyło w główny nurt badań „państwa dobrobytu” nie zauważano faktu, iż polityka społeczno-gospodarcza w inny sposób wpływa na życie kobiet, a w inny na życie mężczyzn. Autorki prezentują przegląd głównych dokonań feministycznych badań nad *welfare state*.

Na szczególną uwagę zasługują idealne modele polityki społecznej autorstwa Diane Sainsbury: „model męskiego żywiciela rodziny” oraz „model indywidualistyczny”. W pierwszym ujęciu analizowane są: ideologiczna wizja rodziny dominująca w danym społeczeństwie; świadczenia społeczne; system opodatkowania obywateli i sfera opieki. Pierwszy model w tym ujęciu charakteryzuje się: dominacją rodziny tradycyjnej i wyraźnym podziałem pracy, a system prawa odzwierciedla ten podział. „Model indywidualistyczny” przedstawia państwo, w którym nie ma preferowanego wzoru rodziny ani podziału ról rodzinnych. Każdy dorosły jest odpowiedzialny finansowo za siebie oraz za swoje dzieci, a podstawą do wypłaty świadczeń jest obywatelstwo bądź fakt bycia rezydentem².

Równie interesującą perspektywą teoretyczną jest koncepcja *welfare arrangement* autorstwa Brigit Pfau-Effinger. Badaczka poszukuje odpowiedzi na pytania, dlaczego takie same rozwiązania z dziedziny polityki społecznej, zastosowane w różnych społeczeństwach, przynoszą odmienne skutki? Rozważania prowadzą do konkluzji wskazującej na złożone związki pomiędzy polityką społeczną a kulturą, obejmującą wiedzę, wartości i ideały³.

Kontynuację powyższych rozważań, stanowiących swego rodzaju ich uszczegółowienie i osadzenie w polskich realiach, realiach polskiej biedy jest tekst Jolanty Grotowskiej-Leder i Iwony Kudlińskiej. Autorki analizując zjawisko feminizacji biedy na przykładzie klientek łódzkiej pomocy społecznej udowadniają, że twierdzenie, iż bieda jest zjawiskiem jednorodnym współcześnie jest całkowicie błędne. Płeć, obok sytuacji na rynku pracy, miejsca zamieszkania, wieku, struktury rodziny, to wymiar, który w zasadniczym stopniu różnicuje sytuacje materialną oraz doświadczenia skutków biedy i wykluczenia społecznego⁴.

² *Ibidem*, s. 168–169.

³ *Ibidem*, s. 171.

⁴ *Ibidem*, s. 331.

Bardzo ważny jest artykuł wprowadzający, autorstwa redaktorek naukowych recenzowanej publikacji, *Rozwój refleksji genderowej i studiów nad społeczno-kulturową tożsamością płci*. Stanowi on niezwykle zwięzłe i rzetelne wprowadzenie do tematyki gender. Ta część publikacji powinna stać się obowiązkową lekturą dla wszystkich, niezależnie od zainteresowań, wykonywanej pracy, kierunków studiów. Pozwala ona na poszerzenie perspektywy poznawczej, zrozumienie znaczenia studiów genderowych i co najważniejsze może pomóc w orientacji w podstawowych kategoriach pojęciowych i zagadnieniach, które często wykorzystywane są w sposób niewłaściwy, manipulacyjny w debacie publicznej.

Wskazana powyżej, szeroka tematyka ujęta w książce *Gender w społeczeństwie polskim* jednoznacznie pokazuje, że płeć kulturowa jest współcześnie podstawową kategorią poznawczą pozwalającą zrozumieć świat społeczny na jego różnych poziomach. Publikacja doskonale wypełnia założony przez autorów i autorki cel – dostarcza polskiemu odbiorcy złożonej, wielowymiarowej i intersekcjonalnej wiedzy na temat płci kulturowej, osadzonej głęboko w kontekście polskich problemów, przy jednoczesnym odniesieniu tych zagadnień do ustaleń badań zagranicznych⁵.

Książka jest swoistym podsumowaniem dwóch dekad implementowania zagranicznych badań do polskich realiów, realiów społeczeństwa, które w rozmaity sposób przyjmuje te genderowe teorie i praktyki. Dostarcza wiedzy ważnej, potrzebnej w państwie, które (jak ukazują teksty zamieszczone w publikacji) w zakresie polityki równościowej wiele jeszcze musi zrobić.

⁵ *Ibidem*, s. 7 i 14.